

Belediyeler Neden Kütüphane Hizmeti Vermiyor/Veremiyor?: Aydın İl ve İlçe Belediyelerinin Kütüphane Hizmetleri Üzerine Bir Değerlendirme

Prof. Dr. Bülent Yılmaz

Hacettepe Üniversitesi, Türkiye, byilmaz@hacettepe.edu.tr

Uzman Özden Demircioğlu Faydalıgöl

Adnan Menderes Üniversitesi, Türkiye, ozdend@adu.edu.tr

Öz

Bu çalışma, Aydın ili ve ilçelerinde, kütüphane hizmeti veren belediyeleri saptamak, kütüphane hizmeti veren belediyelerin kütüphane hizmetlerini, kütüphanelerin durumlarını ve çalışma koşullarını değerlendirmek, kütüphane hizmeti vermeyen belediyelerin neden bu hizmeti veremediklerini saptamak amacıyla yapılmıştır. Bu çerçevede Aydın Büyükşehir Belediyesi ve ilçe belediyelerinin Kültür Müdürlükleriyle görüşmeler yapılmıştır.

6 Aralık 2012 tarih ve 28489 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 6360 sayılı On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile Aydın İl Belediyesi, 30 Mart 2014 yerel seçimleri sonrasında Büyükşehir Belediyesi olarak hizmet vermeye başlamıştır. Büyükşehir Belediyesinin yanı sıra ilde on yedi ilçe belediyesi hizmet vermektedir. Çalışma kapsamında görüşmeyi kabul eden bir Büyükşehir Belediyesi, on üç ilçe belediyesinin kültür müdürlüğü, kültür ve sosyal işler müdürlüğü, bu müdürlüklerin olmadığı belediyelerde yazı işleri müdürlükleri ile görüşülmüştür.

Çalışmada betimleme ve içerik analizi yöntemi ile görüşme tekniği kullanılmıştır. Araştırmanın verileri on altı açık uçlu sorudan oluşan görüşme formu ile toplanmıştır.

Çalışmada elde edilen veriler, ilgili birimler ile 21 Aralık 2015 - 22 Şubat 2016 tarihleri arasında gerçekleşen görüşme sonuçlarına dayanmaktadır. Elde edilen sonuçlara göre, sadece iki ilçe belediyesinin “Semtevi” veya “Kültürevi” olarak

adlandırdıkları merkezlerde birkaç kitaplıktan oluşan "kütüphane" hizmetleri mevcuttur. Bir ilçe belediyesi ise, kullanılmadığı ve talep olmadığı için kitaplarının eğitim kurumlarına dağıtıldığı, kütüphane hizmetinin önceden mevcut olduğunu belirtmiştir.

Yapılan görüşmelere göre, belediyeler genelde, halkın kütüphaneyi "talep etmemesi" nedeniyle ve belediyelerin de "oy getiren" bir yatırım olarak görmedikleri için plan veya projelerinde kütüphaneye yer vermemektedir. Yapılanmaları hala devam ettiği için başka öncelikleri bulunmakta ve kütüphanenin olmayışını öncelikli sorun olarak görmemektedir. Belediyelerin kütüphanelere de yansıyan en önemli sorunları, Büyükşehir Yasası ile ilçe belediyelerin gelirlerinin azalması, bütçe ve bina olarak saptanmıştır. Yapılan görüşmeler sonucunda, iyi bir planlama yapılmadan, var olan yapının eksiklikleri düzeltilmeden ve var olan sorunlar çözülmeden büyükşehir yapılanmasına geçilmesi belediyelerin kütüphane hizmeti vermelerini olumsuz etkilediği söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: *Aydın belediye kütüphaneleri, büyükşehir belediye kütüphaneleri, belediye kanunu, büyükşehir belediye kanunu.*

Giriş

Belediyeler halk eğitiminde ve kent kültürünü geliştirmede önemli rollere sahiptir. Onlar, böyle bir yaklaşımdan hareket ederek toplum eğitimi, kültür hizmetlerini yürütme ve geliştirme anlayışı kapsamında üzerine düşen görevi yerine getirmelidir. Halk kütüphaneleri yerel nitelikli kuruluşlardır ve dünyada çoğunlukla yerel yönetimlerin temeli olarak ifade edilen belediyeler tarafından hizmet vermektedir. Türkiye’de halk kütüphanelerinin yerel yönetimlere devri uzun süredir gündemde olmakla birlikte, bu çalışmada daha çok Aydın il ve ilçeleri kapsamında belediyelerin kütüphane hizmetleri üzerine durulmuştur. Türkiye’de belediyeler tarafından verilen kütüphane hizmetlerinin iyi örnekleri mevcuttur, ancak Aydın’daki belediyeler tarafından verilen “kütüphane hizmeti” kitaplıktan öteye geçmemektedir. Aydın il ve ilçe belediyelerinde kütüphane hizmetinin verilmesiyle ilgili genel görüş ise, ilgili yasalarda yer alan görev ve sorumluluklarında doğrudan ve dolaylı olarak yer almasına rağmen, kütüphane açma veya kütüphane hizmeti verme yetkisine sahip

olmadıkları yönündedir. Bu nedenle çalışmada ilgili yasalar incelenmiş, ilgili kişilerle görüşmeler yapılarak, kütüphane hizmeti verilemeyişinin nedenleri saptanmaya çalışılmıştır. Bu çalışma ile belediyelerin kütüphane hizmeti veremeyişleriyle ilgili sorunların ele alınması, bahsi geçen devir işlemi açısından da yol gösterici olacaktır.

Belediye Kurumu ve Tarihçesi

Belediyeler, Anayasa'nın 127. maddesinde belirtilen yerel yönetimlerden birisidir ve önemli bir kentsel yerel hizmet birimleridir ve mahalli idarelerin temelidir.

3.7.2005 tarihli 5393 sayılı "Belediye Kanunu"nda belediyeler şu şekilde tanımlanmaktadır:

Belde sakinlerinin mahallî müşterek nitelikteki ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulan ve karar organı seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan, idarî ve malî özerkliğe sahip kamu tüzel kişisini ifade eder.

Belediyeler kuruluş, görev ve yetkileri, yerinden yönetim ilkesine uygun olarak kanunla düzenlenen ve belirli kamu hizmetlerini yerine getiren kuruluşlardır (DPT, 2007, s. 499).

Var oluşları antik çağlara kadar dayandırılmakta olan belediyelerin kökenlerinin Roma ve Yunan sisteminde "komün" olarak ifade edilmiştir. Bazı yazarlar yerel yönetimlerin tarihi gelişim süreci içerisinde devletle birlikte doğduğunu ve devletin bir parçası halinde bazı kamu hizmetlerini yerine getirdiğini savunmaktadır (Güler, 2006, s. 64; Nadaroğlu, 1986, s. 18). "Belediye" terimi ise ilk kez, 1789 yılında Fransız Kurucu Meclisi'nde kullanılmıştır (Keles ve Yavuz, 1983, s.2)

Türkiye tarihinde modern yerel yönetimlerin ya da belediyelerin kurulması Tanzimat Dönemi'nde (1839-1876) gündeme gelmiş ve bu dönemde girişilen ve faaliyetleri günümüze kadar uzanan belediyeciliğin ilk adımları atılmıştır. Daha önceki dönemlerde sivil yapısı baskın olan lonca ve vakıflar, yerel nitelikli hizmetlerin yürütülmesinde etkili olmuşlardır. Dolayısıyla, Türkiye'de bu anlamda köklü bir yerel yönetim geleneği oluşmadığı rahatlıkla söylenebilir (Ortaylı, 1974). Geleneksel Osmanlı şehir yönetimlerinden belediyelere uzanan süreçte, 19. yy. kadar klasik idari yapı

varlığını sürdürmüştür. Osmanlı'da padişah adına şehir yöneticileri "Kadı"lar olmuştur. Kadılar, adalet dağıtım görevinin yanı sıra, şehrin güvenliği, vakıfların denetlenmesi ve belediye hizmetlerinin görülmesini yürüten kişiydi (Seyitdanlıoğlu, 1995, s.85). Bugünkü anlamda Osmanlı Devleti'nde ilk belediye (şehremaneti) 1854 tarihinde İstanbul'da kurulmuştur (Seyitdanlıoğlu, 1996, s.59).

Günümüzün belediye idaresi 5393 Sayılı Belediye Kanunu, 3.07.2005 tarihinde kabul edilmiş, 13.07.2005 Tarihli, 25874 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Büyükşehir Belediyelerimiz, 5393 sayılı kanun ile (bu kanun 5216 sayılı kanuna tabi büyükşehir belediyeleri ile büyükşehir belediyesi sınırları içindeki ilçe belediyeleri dışında kalan il ve ilçe belediyelerini kapsamaktadır) yönetilmektedir. Belediyeler halka en yakın kuruluşlar olarak kabul edilmektedir. Çünkü belediyelerin üstlendikleri görevler halkın günlük yaşantısını yakından ilgilendiren sağlık, temizlik, eğlenme, dinlenme, kültür, çevre korunması vb. alanlardaki ortak ihtiyaçlarını karşılamaya yöneliktir. Buna göre, şehirleşme hizmetlerinin yerine getirilmesinde ana kuruluşlar olarak nitelendirebileceğimiz belediyeler, belli başlı görev, yetki ve sorumlulukları ile yerel halkın ortak ve medeni ihtiyaçlarını karşılamaktadır (Demircioğlu, 2007, s.65). Bu nedenle, belediyeler yerel yönetimlerin en önemli parçalarıdır. Belediyelerin halka en yakın kuruluş olmaları kamu ile karşılıklı etkileşime en çok imkan veren yönetimler olmasını sağlar. Bu etkileşimi önemseyerek hizmet vermeleri ile daha iyi bir yönetim sistemi oluşur.

Belediyelerin Görev ve Sorumlulukları Kapsamında Verdikleri Hizmetler

5393 sayılı kanunda belediyelerin görev ve sorumlulukları ekonomik ve sosyal niteliktekiler olmak üzere iki bölümde ele alınabilir. (Baytun, 2011, s.40). Ekonomik olarak belediyeler, vergi, harç ve alacaklarını toplama, taşınmaz alım, satım ve kiralama işleri yapma, borçlanma, bağış kabul etme yetkilerine sahiptir. Her türlü servis ve toplu taşıma araçlarını işletmek, işletirmek veya kiraya vermek, hizmet satın almaya karar vermek ve ayrıca beldede ekonomi ve ticaretin geliştirilmesi ve kayıt altına alınması için tedbirleri alma hakkına sahiptir. Belediye, yerel ve halkın ortak menfaatine uygun olmak kaydıyla imar, su ve kanalizasyon, ulaşım gibi kentsel alt yapı; coğrafi ve kent bilgi sistemleri; çevre ve çevre sağlığı,

temizlik ve katı atık; zabıta, itfaiye, acil yardım, kurtarma ve ambulans; şehir içi trafik; defin ve mezarlıklar; ağaçlandırma, park ve yeşil alanlar; konut; kültür ve sanat, turizm ve tanıtım, gençlik ve spor; sosyal hizmet ve yardım, nikah, meslek ve beceri kazandırma; ekonomi ve ticaretin geliştirilmesi hizmetlerini yapar veya yaptırır. Devlete ait her derecedeki okul binalarının inşaatı ile bakım ve onarımını yapabilir veya yaptırabilir, her türlü araç, gereç ve malzeme ihtiyaçlarını karşılayabilir; sağlıkla ilgili her türlü tesisi açabilir ve işletebilir; kültür ve tabiat varlıkları ile tarihi dokunun ve kent tarihi bakımından önem taşıyan mekanların ve işlevlerinin korunmasını sağlayabilir; bu amaçla bakım ve onarımını yapabilir, korunması mümkün olmayanları aslına uygun olarak yeniden inşa edebilir. Spor kulüplerine destek olabilir. Gıda Bankacılığı yapabilir. Nüfusu 10.000'i geçen belediyeler, meclis kararıyla; turizm, sağlık, sanayi ve ticaret yatırımlarının ve eğitim kurumlarının su, termal su, kanalizasyon, doğal gaz, yol ve aydınlatma gibi alt yapı çalışmalarını faiz almaksızın on yıla kadar geri ödemeli veya ücretsiz olarak yapabilir veya yaptırabilir, bunun karşılığında yapılan tesislere ortak olabilir; sağlık, eğitim, sosyal hizmet ve turizmi geliştirecek projelere İçişleri Bakanlığı'nın onayı ile ücretsiz veya düşük bir bedelle amacı dışında kullanılmamak kaydıyla arsa tahsis edebilir (Baytun, 2011, s.40).

Sosyal anlamda ise belediyeler, belde sakinlerinin yerel ortak ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla her türlü faaliyet ve girişimde bulunmak, kanunlar çerçevesinde yönetmelik çıkarmak, yasakları ve standartları belirlemek ve uygulamak, ceza uygulaması yapmak, izin ve ruhsat işlemlerini yerine getirmek, atıklarla ilgili tesis ve yatırımları yapmak, taşımacılık, hal, terminal, fuar alanı, mezbahane, liman ve iskele gibi tesisleri kurmak, toplu taşıma araçlarının zaman ve güzergahlarını belirlemek; durak yerleri ile karayolu, yol, cadde, sokak, meydan ve benzeri yerler üzerinde araç park yerlerini tespit etmek ve kanunların belediyelere verdiği trafik düzenlemesinin gerektirdiği bütün işleri yürütmek, taksit, minibüs gibi araçların tarifelerini belirlemek, kamuoyu yoklaması yapmak, kanunlar çerçevesinde el konulan ve geri alınmayan her türlü ekonomik varlığı ihtiyaç sahiplerine dağıtmak gibi faaliyetler yapabilir. (Baytun, 2011, s.40).

Yasada da belirtildiği üzere, belediyeler bu görev ve sorumluluklarını yerine getirirken mali durumları ve hizmetin ivediliğine göre öncelik sırasını belirler.

Belediyenin görev ve sorumlulukları arasında kültürle ilgili faaliyetleri de bulunmaktadır. Özellikle 5393 sayılı kanunun 14. maddesinin b fıkrasında belirtilen (Belediye Kanunu, 2005, md. 14) “kültür ve tabiat varlıkları ile tarihî dokunun ve kent tarihi bakımından önem taşıyan mekânların ve işlevlerinin korunmasını sağlayabilir” görevi daha açık olarak ifade edilmiştir. Belediye Kanunu’nda kültür ile ilgili bu faaliyetleri de diğer görevleri gibi yerine getirmesi gerekmektedir. Bir kültür ve eğitim kurumu olan halk kütüphaneleri de yerel yönetimler gibi içinde bulunduğu yörenin istek ve arzusunu karşılayabilirse gelişir. İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü (1997, s. 45) yerel yönetimlerin kültür ve sanat alanında yerine getirmesi gereken bir görev olarak “il halk kütüphanesi, halk kitaplıkları ve okuma odaları kurmak ve yönetmek” hizmetlerini halka sunmaları gerektiğini belirtmiştir.

Büyükşehir Belediyelerinin Görev ve Sorumlulukları Kapsamında Verdiği Hizmetler

Büyükşehir Belediye’lerinin görevleri öncelikle 5393 sayılı kanunda tüm belediyeler için sayılmış görevler de dahil olmak üzere yeni kanunda sayılan görevlerden oluşmaktadır. 5393 sayılı kanun tüm belediyeleri içine aldığı için, tüm görev yetki ve sorumlulukların öncelikli kaynağı 5393 sayılı kanundur. İlçe belediyelerinin işlevlerinin azalmasına, hizmetlerinin etkisizleşmesine ve bazı hizmetlerde gereksiz örgütlenme ve hatta görev çakışmalarına neden olması dolayısıyla eleştirilmektedir (Baytun, 2011, s. 49). Ancak, Büyükşehir Belediye’lerine 5216 sayılı kanun ile verilen görev, yetki ve sorumluluklar ilave olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle Büyükşehir Belediyesinin, kanunda belirtilen ve Madde 7’de ifade edilen ve kütüphane kurumu ile dolaylı biçimde ilgili olabilecek görev ve sorumlulukları incelenmiştir. Buna göre o maddeler şunlardır (Büyükşehir Belediyesi Kanunu, 2004):

- g) Büyükşehirin bütünlüğüne hizmet eden sosyal donatılar, bölge parkları, hayvanat bahçeleri, hayvan barınakları, kütüphane, müze, spor, dinlenme, eğlence ve benzeri yerleri yapmak, yaptırmak, işletmek veya işlettirmek; gerektiğinde amatör spor kulüplerine malzeme vermek ve gerekli desteği sağlamak, amatör takımlar arasında spor müsabakaları düzenlemek, yurt içi ve yurt dışı müsabakalarda üstün başarı gösteren veya derece

alan sporculara belediye meclis kararıyla ödül vermek,

- h) Gerekliğinde sağlık, eğitim ve kültür hizmetleri için bina ve tesisler yapmak, kamu kurum ve kuruluşlarına ait bu hizmetlerle ilgili bina ve tesislerin her türlü bakımını, onarımını yapmak ve gerekli malzeme desteğini sağlamak,
- i) Kültür ve tabiat varlıkları ile tarihî dokunun ve kent tarihi bakımından önem taşıyan mekânların ve işlevlerinin korunmasını sağlamak, bu amaçla bakım ve onarımını yapmak, korunması mümkün olmayanları aslına uygun olarak yeniden inşa etmek,
- D) Sağlık merkezleri, hastaneler, gezici sağlık üniteleri ile yetişkinler, yaşlılar, engelliler, kadınlar, gençler ve çocuklara yönelik her türlü sosyal ve kültürel hizmetleri yürütmek, geliştirmek ve bu amaçla sosyal tesisler kurmak, meslek ve beceri kazandırma kursları açmak, işletmek veya işlettirmek, bu hizmetleri yürütürken üniversiteler, yüksek okullar, meslek liseleri, kamu kuruluşları ve sivil toplum örgütleri ile işbirliği yapmak.

Büyükşehir belediyeleri de bir yerel yönetim birimi olarak kendilerine verilen görev ve sorumluluklarını halkın ihtiyaçları doğrultusunda yerine getirmelidir. Kütüphaneleri ilgilendirebilecek görev ve sorumlulukları kültürle ilgili olanlar kapsamında değerlendirebilir. Yani “g”, “h”, “i”, “l” maddeleri kütüphanelerini ilgilendirebilecek maddelerdir. Ayrıca Büyükşehir Belediye Kanunu’nda doğrudan kütüphane adının geçtiği bir madde de bulunmaktadır (g). Kanunda da belirtildiği gibi kütüphane kurmak, işletmek, kültür hizmeti kapsamına giren kütüphaneler için bina yapmak, bakım, onarım vb. işleriyle ilgilenmek, sosyal ve kültür hizmeti olarak kütüphane hizmetlerini de yürütmesi ve geliştirmesi gerekmektedir.

Belediyelerin Kütüphane Hizmetleri

Belediyelerin ve Büyükşehir belediyelerinin özellikle görev ve sorumluluklarında yerel yönetim idarelerinin eski yasalarında olduğu gibi, her bir idarenin kütüphane hizmetlerine yönelik yetki ve sorumluluklarının açıkça ortaya konulmadığı görülmektedir. Ancak “dolaylı olarak” kütüphane hizmetlerine yönelik ifadeler vardır. “Doğrudan” kütüphane kurma ve geliştirmeye yönelik görev ve sorumluluklar Belediye Kanunu’nun 77. maddesinde, Büyükşehir Belediye Kanunu’nun

7. maddesinde yer almaktadır. Bu yasalarda doğrudan ya da dolaylı olarak kütüphane ile ilgili maddelerin bulunması yeterli değildir. Bu maddelerin yürütülmesini sağlamak için bir kütüphane yasasının mutlaka olması gerekmektedir. Zaten belediyeler, eğitim ve kültür işlerine az miktarda paralar ayırmakta, bu konudaki görevlerini de temel bir politikaya bağlı olamadan plansız ve amaçsız bir şekilde gerçekleştirmektedir (Geray, 1994, s. 10).

Yerel yönetimler, yerel topluluğun ortak gereksinimlerini karşılamak ve sorunlarını çözmek için, yerel topluluğun özerkliğinden hareketle oluşan; halkın demokrasi deneyiminin, eğitiminin gerçekleştiği kurumlardır. Bu bağlamda özellikle belediyeler, beldelerindeki kültürel ve eğitsel etkinlikler konusunda oldukça önemli bir yere ve konuma sahiptir. Bu bilincin oluştuğu belediyeler kütüphane hizmetine oldukça önem vermektedir. Özellikle, yerel yöneticiler kütüphaneleri buldukları yörede topluma hizmetin bir aracı olarak kabul etmektedirler (Yılmaz ve diğerleri, 2010, s.472). Dolayısıyla, belediyelerin halktan aldığı vergilerin yine topluma dönüşü halka vereceği kütüphane hizmetleri ile olmalıdır. Bu konuda da yeterli kütüphane hizmeti veren ülkeler iyi örnekler olarak verilebilir; Kanada’da belediyeler doğrudan halktan “Kütüphane vergisi” alırken (Wilson, 2008, s.557), Amerika’da ise kütüphaneler “yerel emlak vergileri” ile finanse edilmektedir (Aslan, 2009, s.172).

Belediyeler, hizmet verdiği halkın okuma, kültür, bilgi gereksinimlerini halk kütüphaneleri ile karşılayabilir. Campbell’in (1988, s.75) “belediye kütüphane sistemi” olarak ifade ettiği bu sistem doğrudan yerel yönetimlere dayalı olarak verilen halk kütüphanesi sistemidir. Türkiye’de belediyeler tarafından verilen kütüphane hizmetleri az olmakla birlikte, iyi örnekler bulunmaktadır.

Araştırmanın Amacı, Kapsamı ve Yöntemi

Bu çalışma, Aydın il ve ilçelerinde, kütüphane hizmeti veren belediyeleri saptamak, kütüphane hizmeti veren belediyelerin kütüphane hizmetlerini, kütüphanelerin durumlarını ve çalışma koşullarını değerlendirmek, kütüphane hizmeti vermeyen belediyelerin bu hizmeti neden veremediklerini saptamak amacıyla yapılmıştır. Bu çerçevede Aydın Büyükşehir Belediyesi ve ilçe belediyelerinin Kültür Müdürlükleriyle görüşmeler yapılmıştır.

Çalışmamız Aydın ilinde 30 Mart 2014 yerel seçimler sonrasında “Büyükşehir” olan Büyükşehir Belediyesi ve on yedi ilçe belediyelerini kapsamaktadır. Çalışma kapsamında görüşmeyi kabul eden bir Büyükşehir Belediyesi, on üç ilçe belediyesinin kültür müdürlüğü, kültür ve sosyal işler müdürlüğü, bu müdürlüklerin olmadığı belediyelerde yazı işleri müdürlükleri ile görüşülmüştür.

Çalışmada betimleme ve içerik analizi yöntemi ile görüşme tekniği kullanılmıştır. Araştırmanın verileri on altı açık uçlu sorudan oluşan görüşme formu ile toplanmıştır. Çalışmada elde edilen veriler, ilgili birimler ile 21 Aralık 2015 - 22 Şubat 2016 tarihleri arasında gerçekleşen görüşme sonuçlarına dayanmaktadır.

Bulgular ve Değerlendirme

Mevcut durum

Görüşme yapılan belediyelerde, şu an için tam anlamıyla bir “kütüphane hizmeti” yoktur. Sadece iki ilçe belediyesinin “Semtevi” veya “Kültürevi” olarak adlandırdıkları merkezlerde birkaç kitaplıktan oluşan “kütüphane” hizmetleri mevcuttur.

Bir ilçe belediyesi ise, yine birkaç kitaplıktan öteye gitmeyen “kütüphane” dermesinin kullanılmadığı ve talep olmadığı için eğitim kurumlarına dağıtıldığını ifade etmiştir. Büyükşehir Belediyesi, kütüphane kurmayla ilgili daha önce girişimleri olduğunu ancak bu girişimlerin “proje aşamasında” kaldığını belirtmiş, ancak önümüzdeki dönemlerde yeniden bir proje yapacaklarını ifade etmiştir. İlçe belediyeleri ise bugüne kadar “kütüphane kurma” veya “kütüphane hizmeti verme” ile ilgili girişimleri olmadığını belirtmiştir. Gelecek dönem planlarında da “kütüphane kurma veya kütüphane hizmeti verme”ye yönelik çalışmaları yoktur. Sadece, semt evlerinde yer alan kitaplıkları bulunan belediyelerin bu kitaplıkların geliştirilmesine yönelik planları vardır.

Görüşme yapılan belediyeler her ne kadar kütüphane hizmetleri vermeseler de genelde kütüphane hizmetlerinin önemi ile ilgili farkındalıklarının mevcut olduğu anlaşılmıştır.

Öncelikle, kütüphane hizmetinin verilmesi “halka hizmet etme” anlamında önemli bir unsurdur. Onlar, belediye kütüphane hizmetlerinin özellikle halk kütüphanesinin

olmadığı yerlerde verilmesi gerektiğini düşünmektedir. Yine, onlara göre, hizmet götördükleri vatandaşın ve öğrencinin “doğru ve güvenilir” bilgiye ulaşmalarını sağlamak, halkın okuma alışkanlığı kazanmasını sağlamak için belediyeler kütüphane hizmeti vermelidir. Zira, belediye kütüphaneleri eğitimin tamamlayıcı bir unsurdur.

Araştırmaya katılan 12 belediye, kütüphane hizmetleri konusunda bir bilinç ya da farkındalık sorunları olmadığını, imkanların (bütçe, bina vb) yetersiz olduğunu düşünürken, iki belediye bilinç oluşması konusunda sorunları olduğunu düşünmektedir.

Bütçe

Büyükşehir belediyesi hariç, ilçe belediyelerin bütçesi yapılması planlanan işler için yetersiz olmakla birlikte kütüphane hizmetleri için ayrılmış bir bütçeleri de yoktur. Ancak, Büyükşehir Belediyesi kütüphane kuruluşuyla ilgili şu an için bir ödenek tahsis edilmediği, planladıkları projenin gerçekleşmesi halinde ise gerekli ödeneğin ayrılabilceğini belirtmiştir.

Araştırmaya katılan ve kültür müdürlüğü olan belediyelere göre, bütçe Kültür Müdürlüğü'nün en önemli sorunlarının başında gelmektedir. Aynı zamanda, kültürel etkinliklerin gerçekleştirileceği alan ve kültür merkezlerinin olmayışı da diğer önemli sorunlar olarak ifade edilmiştir. Büyükşehir belediyesi ise yeni oluşum nedeniyle “teşkilatlanma aşamasında” doğal sorunların yaşandığını, bu sorunların da önem derecesinin düşük olduğunu dile getirmiştir. Onlara göre, kütüphane hizmeti verilemiyor olması bir sorun olarak görülmemektedir. Çünkü kütüphane hizmetleri, kültür müdürlüğünün vermesi gereken hizmetler içinde öncelik sıralaması içinde yer almamaktadır.

Personel-Kütüphaneci

Belediyelerin, kütüphane kurma ve kütüphane hizmeti verme çalışmaları olmadığı için kütüphane hizmetinin uygun eğitim almış personel yani kütüphaneciler tarafından verilmesine yönelik çalışmaları da yoktur. Yine, kurulacak bir kütüphane olmadığı için standartların uygulanmasına yönelik başvurdukları bir uzman da bulunmamaktadır.

Neden Kütüphane Hizmeti Vermedikleri Hakkında Belediyelerin Görüşleri

Yapılan görüşmeler sonucunda belediyelerde kütüphane hizmetlerinin olmayışının veya kütüphane hizmeti verilme-yişinin başlıca nedenleri şöyle sıralanabilir:

- Yeni büyükşehir olmaları nedeniyle tam anlamıyla ve istenen düzeyde bir “büyükşehir belediyesi” yapılanmasını tamamlayamamaları,
- Bakanlığa bağlı bir İl Halk Kütüphanesinin zaten hizmet veriyor olması ve okullarda kütüphanelerin olması,
- İlçe halk kütüphanelerini “ilçelerde nüfus az olduğu için” yeterli görmeleri,
- Halkın “kütüphane kurma” veya “kütüphane hizmeti verilmesiyle ilgili” bir talebinin olmaması,
- Büyükşehir yasası ile ilçe belediyelerinin gelirlerinde azalma olması ve bütçelerindeki yetersizlik, (Araştırmaya katılan tüm ilçe belediyeleri özellikle yapılması planlanan işler için bütçelerinin yetersiz olduğunu belirtirken, büyükşehir belediyesi bütçelerinin yeterli olduğunu belirtmiştir.) Literatürde yer alan çalışmalar sosyal ve kültürel hizmetlerin çeşitliliği ve sosyal belediyecilik faaliyetlerinin diğer yerel birimlere oranla Büyükşehir belediyeleri tarafından daha yoğun yürütülüyor olmasının, belediyenin mali gücü ile ilişkili olduğunu ifade etmektedir (Negiz, 2011, s.339).
- Kütüphane olarak hizmet verecek bir binalarının olmaması,
- Özellikle ilçe belediyeleri, 5393 sayılı Belediye Kanunu’nda kendilerine “kütüphane açma yetkisi” verilmediğini ifade etmektedir.

Belediyelerin çoğu, kütüphane hizmeti veremeyişlerinde bina, bütçe gibi engeller bulunduğunu, zamanla bütçe ve bina ile ilgili sorunların aşılabileceğini de belirtmektedir. Ancak, asıl neden olarak, onlar, “halktan hiçbir zaman talep gelmediğini”, “halkın okumaya ve kitaba duysarsız olmasını,” ifade etmişlerdir. Bu durumda, belediyelerin kütüphane hizmeti vermesindeki en önemli engel “halktır”; yani, “halk kütüphane talep etmemektedir.” Dolayısıyla, belediyeler, halkın talep etmediği bir hizmeti vermenin “oy getirmeyeceğini” düşünmektedirler. Bazı belediyeler ise, kütüphane kurulmasıyla

ilgili bir engel bulunmadığını ancak, “hizmetlerde önceliklerinin farklı olduğunu” ifade etmiştir ki bu öncelikler bu belediyelere göre “oy getirecek hizmetlerdir”. Sonuç olarak, araştırmaya katılan bütün belediyeler için “oy kaybı” bulunduğu ifade edilebilir.

Belediyelerin Kütüphane Hizmeti Verebilmeleri için Nasıl Bir Sürecin İzlenmesi Gerektiği Hakkındaki Görüşleri

Belediyelerin çoğu, hiç kütüphane hizmeti vermeyen belediyelerin bu hizmeti başlatabilmesi için izlenebilecek süreç hakkında temel olarak görüş birliği yaptıkları konular, “yasal zorunluluk”, “halkın talep etmesi” ve “fiziksel ortam-bina”dır.

Belediyelere göre, ilgili süreç şu şekilde olmalıdır:

- Öncelikle, halkın okumaya duyarlı olması ve kütüphane talebinde bulunması, kamuoyu yoklaması yapılmalı, mevcut semt evlerindeki kitaplıkların kullanımlarının incelenmesi, ilçe halk kütüphanelerin kullanım durumlarına bakılmalıdır.
- Güncel yönetmelikler incelenmeli ve kütüphane kurulmasıyla ilgili koşullar hakkında bilgi edinilmelidir.
- Konu akademisyenlere ve STK'lara danışılmalıdır.
- Kültür Müdürlüğü ve Milli Eğitim Müdürlükleri'nden destek alınmalıdır.
- Ayrıca, gerekli alt yapı çalışmaları da yapılmalıdır. Bu bağlamda, belediyelere ait binaların uygunluğuna bakılmalı, yoksa yeni bina için maliyet çıkartılmalıdır.
- Yeni bina yapılması mümkün değilse, uygun bir bina en az on beş yıllığına tahsis edilmelidir.
- Kütüphane hizmeti için gerekli olan malzeme, donanım, tefrişat, güvenlik, sigorta, personel gibi hususlar için bütçe oluşturulmalıdır.
- Bu süreç doğrudan başkanlığa sunulup, kabul görürse belediye meclisine getirilmeli ve projelendirilmelidir.

Araştırmaya katılan belediyeler göre bir belediyenin kütüphane hizmeti vermesi için sahip olması gereken koşulları temelde şöyle ifade etmişlerdir: bina-donanımlı fiziki mekân, bütçe-maddi destek, yasal yapı/yasal zorunluluk ve personel.

Araştırmaya katılan 13 belediye kütüphanesi hizmetlerinin belediyelerin kültür hizmetleri bağlamında yer alması gerektiğini savunurken, bir ilçe belediyesi, kütüphane hizmetlerinin belediyelerin kültür hizmetleri bağlamında yer almaması gerektiğini, Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın halk kütüphaneleri ile bu hizmeti vermesinin yeterli olduğunu, kültür hizmetlerinin bu bakanlığın bünyesinde verilmesi gerektiğini belirtmiştir.

Araştırmaya katılan belediyeler, belediyelerde kütüphane hizmetleri ile ilgili karar, destek ve irade “kültür hizmetlerinden sorumlu daire başkanlığı” veya “kültür ve sosyal hizmetler işler müdürlüğü” düzeyinde olması gerektiğini belirtmiştir.

Sonuç ve Öneriler

Görüşme yapılan belediyelerin hiç birinde kütüphane hizmeti yoktur ve yakın zamanda kütüphane kurma veya kütüphane hizmeti verme konusunda çalışmalarını da bulunmamaktadır.

Yapılan görüşmelere göre, halkın kütüphaneyi “talep etmemesi” nedeniyle ve “oy getiren” bir yatırım olarak görülmedikleri için belediyeler plan veya projelerinde kütüphaneye yer vermemektedir. Onlar, yapılanmaları hala devam ettiği için başka öncelikleri bulunmakta ve kütüphanenin olmayışını öncelikli sorun olarak görmemektedirler. Belediyelerin kütüphanelere de yansıyan en önemli sorunları, Büyükşehir Yasası ile ilçe belediyelerin gelirlerinin azalması, bütçe ve bina olarak saptanmıştır. Planlama yapmadan büyükşehir olunması hem büyükşehir belediyesini hem ilçe belediyelerini olumsuz olarak etkilemiştir. Hizmet binalarının paylaşımlarının henüz tamamlanmamış olması da diğer önemli sorunları arasındadır. Genelde, kütüphane hizmetlerinin önemi ile ilgili bilinç veya farkındalıkları olsa da kütüphane hizmeti vermeyi gerekli görmemektedirler.

Yapılan görüşmeler sonucunda, iyi bir planlama yapılmadan, var olan yapının eksiklikleri düzeltilmeden ve var olan sorunlar çözülmeden büyükşehir yapılanmasına geçilmesi belediyelerin kütüphane hizmeti vermelerini olumsuz etkilediği söylenebilir.

Özellikle, kütüphanecilik alanındaki sivil toplum kuruluşları büyükşehir belediyeleri ile diğer belediyelere kütüphane hizmetleri vermeleri konusunda demokratik bir baskı yapmalı,

bu konuda onlara yol gösterici rehberler hazırlamalı ve yine bu konu ile ilgili bilimsel toplantılar düzenlemelidir.

Kaynakça

- Aslan, S. (2009). 2023 Türkiye vizyonu, halk kütüphanesi politikaları ve Çemişgezek: Batı.ülkeleri ve Türkiye halk kütüphanelerinin işlevsel açıdan bir karşılaştırması, *Türk Kütüphaneciliği*, 23 (1), 169-200.
- Baytun. U. (2011). *Türkiye’de belediyelerin mali sorunları: ege belediyeler birliğine bağlı belediyelerde bir alan çalışması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Celal Bayar Üniversitesi, Manisa.
- Belediye Kanunu. (2005). *T.C. Resmi Gazete*, 25874, 13 Temmuz 2005.
- Büyükşehir Belediyesi Kanunu. (2004). *T.C. Resmi Gazete*, 25531, 23 Temmuz 2004.
- Campbell, H. C. (1988). *Halk kütüphanesi sistem ve hizmetlerinin geliştirilmesi*. Bengü Çapar (çev.). Ankara: T.C. Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü.
- Demircioğlu, Ö. (2007). *Türkiye’de halk kütüphanesi hizmetlerinin yerel yönetimlere devri konusunda kütüphane yöneticileri ve kütüphanecilerin yaklaşımları*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- DPT (2007). *Devlet teşkilat rehberi*. Ankara: DPT.
- Geray, C. (1994). Yerel yönetimlerin eğitim ve kültür işlevleri. *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 3 (6), 3- 14.
- Güler, B. A. (2006). *Yerel yönetimler: liberal açıklamalara eleştirel yaklaşım*. Ankara: TODAİE
- İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü (1997). *Maballi idareler reformu kanun tasarıları*. Ankara: İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü.
- Keleş, R. ve Yavuz, A. (1983). *Yerel yönetimler*. Ankara: Turhan.
- Nadaroğlu, H. (1986). *Maballi idareler*. İstanbul: met/er
- Negiz, N. (2011). Sosyal yardım ve sosyal hizmet faaliyetleri açısından Isparta Belediyesi farkındalık, yararlanma ve değerlendirme açısından bir araştırma, *Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16(2), 323-341.

- Ortaylı, İ. (1974). *Tanzimattan sonra mahalli idareler*. Ankara: TODAİE
- Seyitdanlıoğlu, M. (1995). Yerel yönetim metinleri I, *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 4 (6), 85-102.
- Seyitdanlıoğlu, M. (1996). Yerel yönetim metinleri II: zokaklara dair nizamname, *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 5 (1), 59-77.
- Wilson, V. (2008). Public libraries in Canada: an overview, *Library Management*, 29(6/7), 556- 570
- Yılmaz, B. Baklacı, D., Çetin, Ö., Güler, V., Güneyođlu, Y. ve İskenderoğlu, D. (2010). Türkiye’de halk kütüphanelerinin yerel yönetimlere devredilme süreci üzerine Ankara Özel idare yöneticilerinin düşünceleri, *Türk Kütüphaneciliği*, 24 (3), 471-494.